

Ѕ 2341

Завод за проучавање
културног развита
-БИБЛИОТЕКА-

СРПСКИ ЈЕЗИК У НОРМАТИВНОМ ОГЛЕДАЛУ

50 одлука Одбора за стандардизацију српског језика

Приредили
Бранислав Брборић
Јован Вуксановић
Радојко Гачевић

Београдска књига
Београд, 2006

Сигнатура	Ѕ 2341
Инв. бр.	6827

ЗА КОДЕКС УПОТРЕБЕ СРПСКОГ СТАНДАРДНОГ ЈЕЗИКА

1.0. За разлику од осталих словенских језика, српски стандардни језик карактерише употреба двају изговора (скавског и ијекавског) и двају писама (ћирилице и латинице). Осим тога, на истом или сусједним просторима функционишу још два сродна, у структури и супстанци чак и потпуно подударна, језичка стандарда (хрватски и бошњачки), који таквих двојности немају, али са српским дијеле ијекавски изговор и исто латиничко писмо. Све је то у пракси изазивало различите недоумице, неспоразуме, па и сукобе (посебно у вези с увођењем скавског изговора у нека подручја службене употребе у иначе ијекавској Републици Српској). Да би се такви неспоразуми и сукоби отклонили, а и спријечили у будућности, овдје се предлаже да се донесе Кодекс употребе српског стандардног језика, у коме би се утврдила правила понашања у употреби скавског и ијекавског изговора, као и ћириличног и латиничког писма, и дефинисао однос према текстовима преузетим из хрватског и бошњачког језичког стандарда.

У раду се даје и конкретан предлог текста Кодекса, као основа за стручну и јавну дискусију.

1.1. Од свога заснивања, прије скоро двије стотине година, тј од Вукових реформи (које се наслањају на настојања његових претходника — Мркаља и Досићеја), до данас, српски стандардни језик развијао се нормално и поступно, без икаквих потреса и паглих заокрета, карактеристичних иначе за хрватски језички стандард, о чему свједочи и Винцеова књига *Putovima hrvatskoga književnog jezika* (1978), али и бројни полемички написи у данашњој хрватској стручној штампи и медијима о усмјеравању тога стандарда у овом или оном правцу. Чак ни у вријеме тежњи за формирањем заједничког стандардног језика Срба и Хрвата (разумије се, и данашњих Црногораца и Бошњака), посебно на размеђу XIX и XX стољећа, па и у вријеме његовог функционисања под именом *српскохрватски* (*хрватскосрпски*, *хрватски* и *иш српски* и сл.) у дугом периоду од краја XIX стољећа до деведесетих година XX, с крајним, четворогодишњим прекидом у току Другог свјетског рата и окупације, српска стандарднојезичка норма и пракса није се битно мијењала. Опредјељењем за Вуков модел стандардног језика, тј. за ново-

штокавску норму источнохерцеговачких говора и Вуков фонолошки правопис, други су се њој приклањали, или су се, у смутним и преломним временима: за вријеме НДХ (1941–1945) и у посљедњој деценији XX стољећа (након дисолуције југослаvensке државне заједнице и формирања националних држава) од ње више или мање удаљавали, напуштајући вуковски модел и враћајући се (потпуно или дјелимично) илирском концепту стандардног језика и морфолошком („стимолошком“ или „korigenskom“ правопису). Стога се може рећи да српски стандардни језик има своју чврсту историјску вертикалу. Он је током времена мијењао име (звао се *српскохрватски* и сл.), али се сам није битно мијењао, јер прихватање заједништва на вуковским основама није захтијевало готово никакву реконструкцију његових норми. Само се по себи разумије да у стандарднојезичком (али и државном) заједништву, које је омогућавало отворену и директну комуникацију и кореспонденцију различитих култура, није само српски језички израз утицао на друге, него је и примао од других, посебно у домену лексике. О томе аргументовано пише Иван Клајн у књизи четворице аутора (П. Ивић, И. Клајн, М. Пешикан, Б. Брборић: *Језички приручник РТВ Београд*, 1991, 147–148; у другом, допуњеном и измијењеном издању под насловом *Српски језички приручник*, Београдска књига, Београд, 2004, на стр. 167–168). Он наводи више ријечи које су преузете из хрватске говорне праксе (тзв. „кroatизама“), као што су: *бројка*, *исход*, *учинак*, *уређај*, *шечај*, *опрости*, *допусти*, *возило*, *здравство*, *поузеће*, *попрага*, *гласина*, *лаишица*, *свратишће*, *дрворед*, *редосл(и)јед*, *језикословац*, *језикословље*, *сипраховлада*, *свешто* (именица), *шемељити*, *обзиран*, *погубан*, *нападан*, *најавити*, *изв(и)јесити*, *наводно*, *одвећ* итд., уз још више оних које се данас нормално употребљавају у Србији, мада „још задржавају неодрешени хрватски призвук“: *мучнина* (српски *гађење*), *ујала* (*зајалење*), *прехлада* и *прехладити се* (*назеб*, *назейши*), *расвешта* (*освешћење*), *посипајак* (*проценај*), *знашижеља* и *знашижељан* (*радознаост*, *радознао*), *жмигавац* (*жмигавац*) итд., итд. Ту су још и неки лингвистички термини (нпр. *везик* умјесто *свеза*, *творба р(и)јечи* умјесто *грађење р(и)јечи* и сл.).

И у томе нема ништа ненормално нити лоше. Напротив! Отвореност и прихватање различитих утицаја са стране, уз одсуство самоодбрамбеног „чистунства“, били су одувијек обиљежје српског стандардног језика и одлика најистакнутијих његових корисника и истраживача. Оно што су данас стварни проблеми у српској науци о језику и језичкој политици није, дакле, темељна прекодификација, или преоријентација, него: 1) рад на подизању нивоа лингвистичког образовања и ширењу језичке културе, а уз то и стално његовање, вредновање и, свентуално, у складу с актуелним друштвеним и културним потребама, дјелимично преправљање стандарднојезичке норме, у смислу њене дјелимичне доградње, а никако темељите измјене, и

2) утврђивање односа према двојностима стеченим у току властитог развоја (скавски и ијекавски изговор) и оних које су настале као резултат тежњи за приближавањем једнојезичкој „браћи римскога закона“, али и отварања према западној Европи, на плану графици (ћирилично и латиничко писмо), те, много мање, односа према текстовима из остала два новоштокавска стандарда, хрватског и бошњачког (недоумице о њиховом „превођењу“, тачније адаптацији, или пак директном преузимању и објављивању, цјеловито или парцијално, у српским медијима).

Први је проблем дугорочног карактера и мора се рјешавати осмишљеним, организованим и систематским радом лингвиста, уз подршку цијелога друштва, посебно културне јавности и медија, док други треба регулисати општим договором о правилима понашања у употреби двају изговора и двају писама, као и односу према текстовима из хрватског и бошњачког језичког стандарда, на основу кога би се договора утврдио и усвојио *Кодекс употребе српског стандардног језика*. Тиме би се сви могући (али и већ испољени) сукоби око тих питања спријечили и искључили.

1.2. Спречавање непотребних и штетних сукоба око двојности и вишеструкости у оквиру српског језичког стандарда, као и ирационалног трошења енергије стручних потенцијала на полемике око њиховог карактера и употребе, умјесто да се те снаге ангажују на неопходном његовању, вредновању и дограђивању стандарднојезичке норме (у реченом смислу), на научним истраживањима у различитим областима србистике (дијалектологији, лексикографији и лексикологији, ономастици, фразеологији итд.), као и на подизању нивоа лингвистичког образовања и ширењу језичке културе — основни су разлог због кога би било потребно, и нужно, утврдити, а потом стручно и друштвено овјерити *Кодекс употребе српског стандардног језика*.

У протеклих десетак година били смо свјedoци оштрих сукоба око увођења скавског изговора у неким подручјима службене употребе у иначе дијалекатски чистој ијекавској Републици Српској, и то доношењем одлуке у ужем кругу политичара, а без консултовања лингвиста, наставника српског језика и оних који се тим језиком свакодневно служе у професионалној пракси (књижевника, публициста, новинара, коментатора и др.). Полемике преко медија око тога и таквог поступка, јавни протести неких политичких организација (као што је плакат Српске странке Крајине и Посавине из Бањалуке), па чак и објављивање полемичких књига о том и другим спорним питањима, каква је нпр. она Милоша Ковачевића *У одбрану језика српскога* (Требник, Београд, 1997), те, коначно, расправа пред Уставним судом Републике Српске — све је то, до пресуде тога суда, али и касније, уносило немир међу културне и јавне раднике, па и обичне грађане у објема српским срединама (Србији и Српској), а самим тим стварало

и утисак о нејединству и изазивало сумње у јединственост српског језичког стандарда уопште.

Исто тако, стално се чују оправдани протести због све већег потискивања ћириличног писма, примарног и традиционалног српског графичког система, са снажним симболичким значењем у свијести широких слојева народа. О томе су, као процесу однарођивања, написане и читаве књиге: нпр. Радмило Маројсвић, *Ћирилица на раскрићу векова* (Дечје новине, Горњи Милановац, 1991); основано је чак и друштво за заштиту тога писма под називом *Ћирилица*, организују се јавни скупови у њену одбрану, а и у новинама се свакодневно могу прочитати написи на ту тему.

Уз све то, жестоке и непоштедне расправе („без пардона“), често ослоњене само на *argumentum ad hominem* (дакле, усмјерене на деградацију противника), а у недостатку правих аргумената, вођене су протеклих година око издавања више правописних приручника српскога језика са различитим нормативним рјешењима, што је кориснике тих приручника збуњивало и доводило у недоумицу којим од њих да се служе и који систем правописних норми да примјењују.

Нема сумње да би се доношењем стручно и друштвено овјереног *Кодекса уједињене српског стандардног језика* коначно ставила тачка на све те расправе, а спријечили би се и сви евентуални сукоби око тих питања у будућности.

1.3. Да би се дошло до правих рјешења у свим детаљима, тј. конструктивног става према свим спорним питањима, потребно је, прије свега, утврдити јасна начела којих се ваља држати и од којих треба полазити при изради кодекса за који се овдје залажемо. Међу другим могућим, мислим да су најважнији ових пет начела:

1) уважавање стварнога стања у стандардном језику на српском говорном простору у цјелини (у Србији, Републици Српској и, још увијек, Црној Гори) — укључујући ту, на првом мјесту, разноликост као што су скавско-ијекавско и ћирилично-латиничко двојство, уз бројна дублетна, па и триплетна, нормативна рјешења, што је све резултат његовог укупног развитка, али и функционалностиске разуђености — *начело јединства разноликости*;

2) његовање отворености према корисним утицајима других језика и других култура, уз стручно контролисано, селективно прихватање оних елемената (ријечи, израза и др.) који доприносе богаћењу и функционалном усавршавању српског стандардног језика, као незамјенивог инструмента културе и цивилизације српскога народа, уз сузбијање појединачних штетних пуристичких настојања, која никада нису била својствена српском стандардном језику ни српској језичкој култури у цјелини, на једној, и организован отпор најезди страних ријечи и израза којима се потискују из употребе сасвим добре домаће ријечи, на другој страни — *начело селективне отворености*;

3) омогућавање и подстицање језичког стваралаштва у сваком погледу, посебно у смислу богаћења рјечника и усавршавања функционалних стилова и, с тим у вези, усклађивање постојећих норми са савременим друштвеним и културним потребама сталним вредновањем постојећих и увођењем нових рјешења, увијек у мјери која неће угрозити устаљене језичке навике, дакле без претјеривања и пренагљивања, а у складу с девизом: *Не разграђивајти, него разрађивајти и дограђивајти*, што је један од примарних задатака српске лингвистике данас — *начело динамичности*;

4) прихватање и поштовање у примјени тако утврђеног система норми српскога стандардног језика, у свим подручјима дјелатности: администрацији, школству, издаваштву, новинарству у различитим медијима, науци, култури, па и у свакодневной говорној пракси (посебно кад се ради о званичној или службеној употреби) — *начело нормативне стабилности*;

5) омогућавање индивидуалних и колективних слобода избора екавског и њекавског изговора, ћириличног и латиничког писма, као и бројних нормираних дублета, триплета и осталих разноликости (лексеичких и др.) у оквиру српског стандардног језика као цјелине, а у складу с устаљеним језичким навикама, властитим опредјељењима, или пак потребама стила — *начело слободе избора језичких изражајних средстава*.

Ова се начела могу сматрати темељним, јер вриједи — мање или више — као општа оријентација и у језичком планирању и у језичкој политици. Овдје се узимају као полазиште у утврђивању норми понашања у употреби српског стандардног језика, што у основи припада домену језичке политике. За саму нормативну дјелатност они могу бити још разрађенији. Предлог десет таквих могућих начела изложен је у раду *За језичко планирање* (в. *Списе Одбора за стандардизацију српског језика*, књига IV, Београд 2001, 111–116).

1.4. Једно од помнутих начела, које се односи на језичко планирање — начело стручне и друштвене овјерености стандарднојезичке норме, мора се имати у виду и при изради *Кодекса употребе српског стандардног језика*, јер и ту се у суштини ради о нормирању, само што је овдје предмет нормирања понашање у употреби стандарднојезичких норми, с обзиром на разноликости које она подразумијева. Да би успјешно одговорио својој намени, тај кодекс, наиме, не може бити ауторско дјело, или пак некаква прокламација групе лингвиста и других. Појединац или група могу га само предложити, а разрадити и дати му коначан облик, који ће се потом дефинитивно прихватити и овјерити, може само шири круг стручњака, тј. лингвистичка србијтика у цјелини, као и културна јавност и релевантни друштвени и државни фактори — сви, дакле, они који су заинтересовани и позвани да рјешавају отворене проблеме у употреби српског стандардног језика, па и сви који се њиме служе: јавност уопште. Тај документ мора

произаћи „из главе цијелога народа“, како би рекао Његош, јер само ће тако бити широко прихваћен. А шта значе једностране одлуке о тако важним питањима, показује већ поменути случај увођења скавскога изговора као јединог изговора у службеној употреби у Републици Српској. Зато би требало предвидјети одговарајућу процедуру доношења тога важног документа. Она подразумијева двије основне фазе: прво, израду предлога Кодекса и, друго, његову стручну и друштвену верификацију. Прва фаза може и треба да буде обавеза Одбора за стандардизацију српског језика, јер је он састављен од истакнутих представника најпозванијих лингвистичких (и научних и образовних) институција: трију академија наука и умјетности са српскога говорног простора (САНУ, ЦАНУ и АНУРС), затим свих универзитета с тога простора, те Института за српски језик САНУ, Вукове задужбине и Матице српске. С обзиром на састав тога тијела, то би била уједино и почетна стручна верификација. Друга фаза (шира стручна и друштвена верификација) треба да обухвати више поступака: а) стручно рецензирање; в) прибављање појединачних мишљења и предлога најистакнутијих србиста и уопште лингвиста, посебно оних социолингвистичког усмјерења, као и појединих књижевника, културних и јавних радника, публициста, новинара и др.; г) прибављање мишљења стручних лингвистичких институција и организација: институтâ и универзитетских катедара за српски језик, Друштва за српски језик и књижевност, потом професионалних удружења као што су друштва књижевника и новинара, те државних органа: министарстава просвете, науке и културе, и др.; д) отварање широке стручне расправе на страницама лингвистичких часописа, прије свега у часопису *Језик данас*, о чему ће се јавност обавјештавати преко новина, електронских медија итд.

Пошто се прикупе сва мишљења и предлози, Одбор за стандардизацију српског језика, узимајући у обзир предложене измјене и допуне, требало би да изради нову верзију Кодекса, чија би се коначна стручна и друштвена верификација обавила на посебном скупу, коме би присуствовали истакнути лингвисти, књижевници, научни, културни и просвјетни радници, те представници свих установа и организација које су учествовале у расправи. Након тога би се усвојила и објавила усаглашена верзија тога важног документа језичке политике у дефинитивној стилизацији.

2. Прије изношења нацрта Кодекса, који се овдје даје као једна од могућих основа за дискусију, потребно је образложити његов садржај, односно указати на то шта би уопште (која питања) тај документ требало да обухвати и уреди.

2.1. Већ је речено (т. 1.0. и 1.1.) да су два изговора (скавски и ијекавски) и два писма (ћирилица и латиница) једно од лако уочљивих својстава савременог српског стандардног језика, те да та двојства треба узимати

као дио цјелине, без међусобног супротстављања или насилног искључивања. Због бројних друштвено-културних разлога, иако би било пожељно, у нас није могуће, а није ни неопходно, бар не у овом тренутку, уједначавање, односно унификација српског језичког стандарда на тај начин што би се један од изговора или једно од писама прихватили као једина могућност у стандарднојезичкој комуникацији. Тај проблем се, ако је уопште проблем, не мора рјешавати укидањем, него регулисањем употребе двају изговора и двају писама. Уосталом, у свијету има још компликованијих случајева, као што је нпр. норвешки, гдје се један народ, у једној (националној) држави, служи с два различита стандардна језика (један је *bokmål*/букмол — данско-норвешки, а други *nynorsk/ниноиск* — новонорвешки). Па ни ту покушаји уједначавања нису успјели, а људи и даље тамо живе (савним добро) и међусобно комуницирају без проблема.

2.1.1. Дијалекатска ситуација на српском говорном простору, с великим пространством ијекавских говора (по новој Ивићевој класификацији — херцеговачко-крајишких), који чине ужу основицу савременог српског језичког стандарда, као и старијих ијекавских говора (ловћенско-новопазарских — по истој тој класификацији), затим велики број изворних ијекаваца, и једних и других, па богато ијекавско књижевно наслеђе (Ћегош, Љубица, Матавуљ, Кочић, Ђоровић, Шантић, млади Дучић, Ћопић — да поменемо само оне значајније) и савремено књижевно стваралаштво на ијекавском, као и употреба тога изговора у стандарднојезичкој комуникацији у Републици Српској и Црној Гори — све су то озбиљни разлози због којих се српски језички стандард не може лишити ијекавског изговора и свести само на екавски. Стога није ни чудно што покушаји свођења српског (и хрватског) језичког стандарда само на екавицу — и они ранији (Скерлић 1913), и ови новији, који се односе само на српски језички стандард (*Закон о службеној употреби језика и писама* из 1996. у Републици Српској) — нису успјели, као што није успјело ни много раније настојање Вука Караџића да српски (и хрватски) језички стандард утемељи на класичном новоштокавском ијекавском изговору, за који је још 1850. године, по одлуци Бечког књижевног договора, израдио и правила, иако је и сам неке своје текстове писао и екавски. Иначе, Вук је свој однос према екавском и ијекавском изговору у књижевнојезичкој употреби јасно исказао у једном необјављеном писму др Јовану Стејићу, које се чува у Архиву САНУ под бројем 8552/30 (20). Одговарајући на Стејићеве приговоре његовој збирци *Српске народне пословице* (1949), он каже: „Ја сам и досад писао нарјечјем и херцеговачким и ресавско-сремачким (дакле, и ијекавски и екавски — М. Ш.), али никад нијесам ни помислио, а камо ли рекао, да и једно од тих нарјечја правим *образцем* за све Србе...“ И даље: „Док добро не познамо језик наш *по свему народу*, ја мислим, као што сам и прије говорио,

да би најбоље било да сваки списатељ пише онако како се у његовом крају говори ... а општи ће књижевни језик ... по времену постати сам од себе, по оним правилима по којима је и код других народа постао.“ (Наводи преузети из студије Мирослава Паутића *Вук Стефановић Караџић и наше народне пословице*, објављене као поговор јубиларном издању *Српских народних пословица*, у књизи деветој *Сабраних дела Вука Караџића*, Београд, Просвета, 1965, 635.)

Овај Вуков став, противрјечан иначе Бечком књижевном договору (1850), којим се учесници, међу њима и сам Вук, опредјелјују за „јужно нарјечје“, тј. ијекавски изговор, изузетно је актуелан управо данас, кад се поново појављује питање односа према двама изговорима српскога језика (ијекавском и екавском), а посебно као оријентација у налажењу правих рјешења у вези с тим питањем.

Будући да екавски и ијекавски говор не узрокују никакве сметње у (стандардно)језичкој комуникацији, апсолутно су непотребна, и неумјесна, међусобна „превођења“, тачније адаптације екавских и ијекавских текстова, а пошто су оба та изговора једнако српска, нема никакве потребе за инсценирањем на њиховој „равноправности“, на тај начин што би се у свакој прилици на цијелом српском говорном простору све дуплирало, нпр. законски акти, исправе и сл. Само се по себи разумије да ће у службеној употреби (било би пожељно: у што ужем смислу) на екавским подручјима функционисати екавски, а на ијекавским — ијекавски стандардни изговор. У свим другим подручјима језичке употребе треба омогућити пуно слободу избора, која ће сама по себи одредити опсег заступљености једнога и другог изговора у српском стандардном језику као цјелини. Питање је чак је ли потребно да се темељни заједнички нормативи (као што је, рецимо, *Правовис МС*, 1993) издају у двије верзије — екавској и ијекавској, или да се исти рјечник издаје у двије верзије и сл. Друга је ствар с изведеним правописним приручницима, или школским уџбеницима, који могу бити штампани једним или другим изговором, већ према подручју коме су намијењени. Све то, али и друге видове разграничења индивидуалних и колективних слобода избора екавског и ијекавског стандардног изговора треба јасно регулисати *Кодексом употребе српског стандардног језика* — како око тога не би више долазило до неспоразума, или чак сукоба, каквих је било донедавно.

2.1.2. Двије графије, тј. два писма, у српском стандардном језику, како је већ речено, плод су, прије свега, тежњи за стандарднојезичким јединством са „нашом браћом римскога закона“, али и тежњи за отварањем према Западу. Све до почетка XX стољећа, па чак и до уједињења (1918), у српском језичком стандарду, посебно у Србији и Црној Гори, употребљавала се искључиво ћирилица као традиционално (почетком XIX стољећа

реформисано) српско писмо. И да су историјске околности биле друкчије, Срби би и данас имали само једно писмо — ћирилицу (као и Македонци и Бугари, или Руси, Бјелоруси и Украјинци). Но, није било тако, па је сплетом речених околности преузета и латиница, састављена по угледу на чешку графију (тзв. „гајица“), у чијем је коначном обликовању касније учествовао и истакнути српски језикословац, Вуков сљедбеник Ђуро Даничић (његово је нпр. слово *Ѣ*), по чему би се, с правом, то писмо могло називати и хрватскосрпским или српскохрватским. Латиница се убрзо толико проширила да данас све више потискује из употребе традиционалну српску ћирилицу, због чега се чују бројни протести, а одржавају се и посебни скупови у одбрану тога писма. И Одбор за стандардизацију српског језика више се пута оглашавао тражећи да се обезбједи предност ћирилице у службеној употреби (в. већ помнуте *Сјисце Одбора*, посебно IV књигу, 2001). Не само због тога, него и због других озбиљних разлога (традиција, културно наслеђе итд.) данас није могућа замјена ћирилице латиницом (као што су раније Нјемци тим писмом замијенили китњасту и мање практичну готицу, а Турци, у склопу Ататуркових реформи, избацили из употребе арабицу и увели турском језику прилагођено латиничко писмо), нити је пак могућ, због такође озбиљних разлога, повратак само на ћирилично писмо. Познавање и употреба двају писама може се чак узети и као предност (наравно, уколико се уређивањем те материје у *Кодексу уједињене српског стандардног језика* онемогуће неспоразуми и сукобљавања око тога). Ни у употреби писама није потребно никакво дуплирање, нити обезбјеђивање неке „равноправности“, пошто су оба писма „читљива“ свима, а и оба се данас сматрају српским. Потребно је само разграничити подручја употребе двају писама на тај начин што би се у службеној употреби дала апсолутна предност ћирилици као традиционалном српском писму (чиме би се спријечило и њено потискивање), а у свим другим подручјима употребе омогућиле индивидуалне и колективне слободе избора, које такође треба прецизно регулисати да не би било неспоразума и сукобљавања.

2.1.3. Употреба нормираних дублета и триплета (на прозодијском, фонолошком, морфолошком и синтаксичком нивоу), као и кориштење лексичке и сваке друге синонимије у оквиру српског стандардног језика, треба у цјелини препустити слободном избору, а ствар је научних испитивања да утврде њихову процентуалну заступљеност и кретања у овом или оном правцу, што може бити сигуран оријентир и за евентуалну дјелимичну реконструкцију норме.

2.2. Кориштење (заправо, преузимање) текстова из остала два истојезичка, новоштокавска стандарда, хрватског и бошњачког, такође би требало уредити Кодексом. Мада су номинално, нормативно и по корисницима којима су намијењени, различити од српског стандардног језика, ти стан-

дарди су му толико слични да постојеће разлике не угрожавају међусобну разумљивост. Стога, приликом преузимања текстова, или дијелова текстова (при навођењу), није потребно никакво „превођење“ или адаптација. Само у ријетким случајевима, кад се претпостави да неки новостворени или архаични израз, или назив, српској публици не би био јасан, могу се објашњења дати у загради или фусноти (нпр. уз *Просвједно њовјеренство* ставиће се — *Комисија за жалбе*, или уз *џричувни часник — резервни официр*, уз *џијковница — џасџаџура*, уз *надневак — даџум* и сл.). Поготово не треба адаптирати различита властита имена. Добар примјер у том смислу нашли смо у *Полиџици* (30. 5. 2002, 13), у једном наслову, који гласи: *Забрањено за Творницу духана из Ровиња*. Несумјесно би било да се име те творнице „прекрсти“ у *Фабрика дувана из Ровиња*, како би се довело у склад са српским стандарднојезичким узусима. Текстови из хрватског и бошњачког стандарда могу се преносити и ћирилицом, при чему (у заградама) треба оставити изворно пренесене латиничке називе из страних језика који се пишу латиницом, што је у складу с хрватском и бошњачком правописном нормом, нпр. *Шекспир (Shakespeare)* и сл. У научним радовима, међутим, кад се објављују на ћириличком писму, коректно је да се наслови цитираних дјела штампаних латиницом, или њихов попис на крају, као и сами цитати уклопљени у ћирилички текст, преносе у изворној, латиничкој графичкој. Ни стране текстове у хрватском или бошњачком преводу није потребно адаптирати, а камоли изворна дјела хрватских или бошњачких аутора. Посебно би било неприхватљиво и апсурдно да се филмови снимљени у Хрватској или Федерацији БиХ титлују за српску публику. Такав један покушај на хрватској страни изазвао је управо код хрватске публике буру смијеха у сали и наишао на поругу, јер је заиста дјеловао гротескно.

2.3. Због сложености саме материје, јер се стандарднојезичка употреба јавља у много различитих видова и у различитим подручјима људске дјелатности, а уз то ни број нормираних разноликости није мален, а вредносни однос према њима различит, неће бити лако све то разграничити и дефинисати, а камоли регулисати Кодексом. Као општа оријентација у том погледу могу бити од користи наведена начела језичке политике (в. напријед у т. 1.3.). И поред тога, неке појмове треба овдје подробније разјаснити и дати неколико претходних напомена — да би се сам посао око израде Кодекса што лакше, што темељитије и што успјешније обавио, те да у том документу не би остале неке празнине, које би касније у пракси могле изазивати недоумице и неспоразуме.

2.3.1. У овом раду и у нацрту Кодекса који се у њему излаже (в. даље у т. 3) оперише се појмом *слободе избора*, у контекстима који упућују да те слободе могу бити *индивидуалне* и *коллективне*.

Индивидуална слобода избора је право сваког корисника српског стандардног језика да у своме говору, усменом и писменом, употребљава скавски

или ијекавски изговор, да се при писању служи ћириличким или латиничким писмом, те да слободно, према своме језичком осјећању и потребама стила, бира ријечи и облике обухваћене стандарднојезичком нормом. Те су могућности велике, јер постоји лексичка, синтаксичка или морфолошка синонимија, затим правописне и акценатске дублете и триплете итд.

Колективна слобода избора језичких изражајних средстава може бити ужа и шира, јер се под „колективом“ могу разумијевати и поједине групе корисника српског стандардног језика везане заједничким послом или интересима (нпр. редакцијски колегијуми у медијима и сл.), и сви, или бар већина, изворних говорника српскога језика из овог или оног краја, односно подручја, али и цијела српска говорна заједница. Редакција нских новина или електронских медија (радија и телевизије), на примјер, може одлучити, из ових или оних разлога, да редакцијске текстове објављује на скавском или ијекавском изговору, или да лист штампа ћирилицом или латиницом и сл. Исто тако, у појединим крајевима, нпр. у Црној Гори, функционисаће ијекавски изговор у свим сферама службене употребе, што је и природно, јер одговара тамошњој дијалекатској ситуацији. Српска говорна заједница у цјелини може се, преко својих квалификованих представника, одлучити за апсолутну предност ћириличног писма у службеној употреби, преточити то у законску обавезу итд.

2.3.2. Слобода избора језичких изражајних средстава, као и свака друга слобода, схваћена као „спозната нужност“, не може бити неограничена, апсолутна. Нечије слободе (индивидуалне и колективне) имају своје границе, а оне су, у цивилизованом свијету, увијек тамо гдје почиње угрожавање слободе других појединаца и колектива. То значи да је индивидуална слобода избора пужно ограничена колективним избором, као што је и колективни избор строго ограничен само на сферу тзв. службене или „колективне“ употребе стандардног језика, док у другим сферама не може и не смије ограничавати индивидуалне слободе избора језичких изражајних средстава. Стога ће се Кодексом морати јасно разграничити индивидуалне и колективне слободе (уже и шире) тако да се унапријед знају границе једних и других слобода, како ни у вези с тим не би било недоумица и неспоразума у пракси. Непотпуне и лоше сročене норме понашања у употреби језика могу, паице, изазвати више проблема у примјени него да уопште нису ни донесене.

3. Након свега што је претходно речено (у поглављу 1. и 2.) може се понудити конкретан нацрт *Кодекса ујойтребс српског стандардног језика*, као иницијални текст, који се, опет, може, након критичког разматрања, допуњавати, преправљати, мијењати, или друкчије стилизовати, већ према томе како одлуче релевантни фактори у његовом доношењу. Ево, коначно, текста тога нацрта:

3.1. Полазећи од друштвених и културних потреба да се предуприједи и онемогуће недоумице и неспоразуми око употребе српског стандардног језика, нарочито с обзиром на постојећа двојства изговора (скавског и ијекавског) и писама (ћирилице и латинице), што је једно од његових битних особености, као и вишеструкости које нуди његова експлицитна норма, уз претходно консултовање већег броја угледних личности (лингвиста, књижевника, публициста, новинара и других), те културних, научних, професионалних и других организација и државних органа на српском говорном простору (у Србији, Републици Српској и Црној Гори), па и српској дијаспори у свијету, а након темељите стручне и јавне расправе, у којој су језички стручњаци и остали заинтересовани и позвани научни, културни и јавни радници изнијели своје примједбе, предлоге и сугестије, доноси се

КОДЕКС УПОТРЕБЕ СРПСКОГ СТАНДАРДНОГ ЈЕЗИКА

Опште одредбе и начела

1. Овим кодексом уређује се јавна и службена употреба српског стандардног језика и утврђују правила понашања и избору његових двојности (скавског и ијекавског изговора, ћириличног и латиничког писма) и вишеструкости које су обухваћене његовом нормом, као и однос према сродним једнојезичким стандардима (хрватском и бошњачком) при преузимању текстова из тих стандарда.

2. Утврђена правила понашања заснивају се на сљедећим начелима језичке политике, којима се обезбјеђује:

1) прихватање и уважавање стварнога стања у стандардном језику на српском говорном простору у цјелини — укључујући ту, на првом мјесту, разноликости као што су скавски и ијекавски изговор и ћирилично и латиничко писмо, уз богату лексичку, морфолошку и синтаксичку синонимију и бројне нормиране акценатске, правописне и друге дублете и триплете, што је све резултат његовог укупног развоја, али и функционалностишке разумејности (*начело јединства разноликости*);

2) његовање стручно контролисане отворености према корисним утицајима других језика и других култура, уз селективно прихватање оних елемената (ријечи, израза и др.) који доприносе богаћењу и функционалном усавршавању српског стандардног језика, као незамјенивог инструмента културе и цивилизације српскога народа, уз сузбијање појединачних штетних пуристичких настојања, која никада нису била својствена српском стандардном језику ни српској језичкој култури у цјелини, али и неконтро-

лисаног, неселективног прихватања и толерисања страних ријечи и израза којима се потијекују из употребе сасвим добре и дугом стандарднојезичком праксом устаљене домаће ријечи (*начело селективне отворености*);

3) омогућавање и подстицање језичког стваралаштва у сваком погледу, посебно у смислу богаћења рјечника и усавршавања функционалних стилова, и, с тим у вези, усклађивање постојећих норми са савременим друштвеним и културним потребама сталном провјером постојећих и увођењем нових рјешења, увијек у мјери која неће угрозити устаљене језичке навике, дакле без претјеривања и пренагљивања, а у складу с девизом: *Не разрађивајти, него разрађивајти и дозрађивајти*, што је један од примарних задатака лингвистичке србистике данас (*начело динамичности*);

4) прихватање и поштовање у примјени тако утврђеног система норми српскога стандардног језика, у свим подручјима дјелатности: администрацији, школству, култури, па и у свакодневној говорној пракси — посебно кад се ради о службеној употреби (*начело нормативне стабилности*);

5) омогућавање индивидуалних и колективних слобода избора екавског и ијекавског изговора, ћириличног и латиничког писма, као и бројних нормираних дублета, триплета и осталих разноликости (синонимског богатства и др.) у оквиру српског стандардног језика као цјелине, а у складу с устаљеним језичким навикама, властитим опредјелјењима, или пак потребама стила (*начело слободе избора језичких изражајних средстава*).

3. Као својеврсно дијалектичко јединство, принципи наведени у т. 2. морају се прихватати у цјелини, те досљедно стваралачки примјењивати у пракси, а посебно при утврђивању норми понашања у употреби српског стандардног језика.

Екавски и ијекавски изговор

4. Екавски и ијекавски изговор употребљавају се у српским народним говорима на различитим дијалекатским подручјима, па по томе једнако припадају српском језику. И на једном и на другом изговору развијало се, више од 150 година, умјетничко књижевно стваралаштво — чији се врхунски дometи огледају у дјелима Петра Петровића Његоша, Марка Миљанова, Стјепана Митрова Љубише, Симе Матавуља, Петра Кочића, Светозара Ћоровића, Алексе Шантића, Бранка Ћопића и других, на једној, те Бранка Радичевића, Јовe Јовановића Змаја, Лазе Лазаревића, Војислава Илића, Боре Станковића, Иве Андрића, Десанке Максимовић, Добрице Ћосића итд., на другој страни, а на тим се изговорима обављала и обавља јавна и службена комуникација на различитим дијалекатским подручјима српскога говорног простора тако да су оба та изговора стекла стандарднојезички

статус, па се стога ниједан од њих не може сматрати мање вриједним и искључивати из службене и јавне употребе.

5. Само се по себи разумије да је, по колективном избору, на екавском подручју у службеној употреби — скавски, а на ијекавском — ијекавски стандардни изговор.

6. Службена употреба назначена у претходној тачки подразумејева функционисање стандардног језика у државним органима и организацијама (у администрацији, издавању образаца и исправа, истицању службених назива, јавних натписа и јавних ознака, те у плановима, програмима и учебницима за државне основне и средње школе, као и њиховим обрасцима и исправама).

Службена употреба не протеже се на остале установе, привредне, научне, културне, образовне, политичке и друге организације и средства јавног обавјештавања, осим државних.

7. У језичкој пракси установâ и организацијаâ из другог става претходне тачке, као и у свим осталим подручјима употребе стандардног језика, омогућују се колективне и индивидуалне слободе избора ијекавског или скавског изговора, при чему се мора водити рачуна о границама и једних и других слобода, како се не би међусобно сукобљавале и искључивале.

8. У штампи и електронским медијима (на радију и телевизији) право на колективни избор екавског или ијекавског изговора имају редакцијски колегијуми, као и власници или управни одбори листова, часописа, радијских и телевизијских станица, и то само у редиговању и објављивању редакцијских вијести и других интерних редакцијских материјала.

9. Стални новинари и коментатори, као и спољни сарадници у својим потписаним радовима или директном топском јављању, а поготово интервјуисани стручњаци, јавни и културни радници и умјетници, па и остали грађани који се обраћају јавности преко средстава информисања, имају пуно право на слободан индивидуални избор скавског или ијекавског стандардног изговора. То једнако вриједи и за државне медије.

10. Право индивидуалног избора стандардног изговора из претходне тачке не може се ни на који начин ограничавати колективним опредјељењем редакција или других колективних или државних органа за скавски или ијекавски изговор, нити се индивидуално право избора може користити у назначеним доменима колективног избора (наслови, редакцијски материјали и сл.).

11. Опредјељење за ијекавски или скавски изговор по слободном избору може се мијењати од текста до текста, што значи да један аутор може неке радове писати екавски, а неке ијекавски, наизмјенично, али се у једном тексту не могу мијешати облици једног и другог стандардног изговора.

12. У наставној пракси и ваннаставним активностима у основним и средњим школама, изузимајући наставне планове и програме и друге акте

државних школа, који, према тачки 6, став 1, овога кодекса, припадају домени службене употребе, обезбјеђују се пуне индивидуалне слободе избора скавског или ијекавског изговора. Право на тај избор имају сви наставници, а и сви ученици, уз обавезу ових других да савладају норме и једног и другог изговора, што им је и једна од обавеза у извршавању програмских задатака у настави матерњег језика.

13. Изузетно, учитељи разредне наставе и наставници у установама предшколског васпитања, из педагошких разлога (да се у говору дјецe не би стварала конфузија, односно да не би мијешали скавски и ијекавски изговор, што је и иначе, према тачки 11. овога кодекса, недопустиво), изводећи наставу на оном стандардном изговору који превладава у тој средини. Изван наставног процеса у одјељењу и ти наставници имају пуно право на слободан избор скавског или ијекавског изговора (нпр. у писменим припремама за часове, плановима рада, комуникацији с колегама и сл.).

14. У школским читанкама, антологијама и хрестоматијама биће заступљени и скавски и ијекавски текстови, у омјеру одређеном искључиво естетским, етичким, педагошким и дидактичким критеријумима.

15. У високошколској настави обезбјеђује се пуна слобода индивидуалног избора скавског или ијекавског изговора, што се подједнако односи и на универзитетске наставнике и на студенте, али и на универзитетске уџбенике и приручнике и другу помоћну литературу.

Подразумијева се да студенти српског језика морају солидно овладати и једним и другим изговором, и у погледу познавања норми и у погледу њихове практичне примјене, па им се у оквиру испитних задатака може ограничити право индивидуалног избора.

16. При навођењу (цитирању) дијелова текстова других аутора у научним и стручним радовима, или новинским чланцима, као и при преношењу цјеловитих текстова са насловима у јавним медијима, треба апсолутно поштовати ауторски текст, без обзира на то којим је од два наша стандардна изговора писан.

17. Посебно је недопустиво преношење из ијекавског у скавски, или из скавског у ијекавски изговор, тј. скавизација или ијекавизација, оригиналних ауторских (књижевних, научних и других) дјела и њихових наслова.

18. Ауторски текст је у сваком погледу неприкосновен. Избор стандардног изговора припада искључиво аутору, а не сарадницима и посредницима у процесу настанка његовог дјела (дактилографима, лекторима, коректорима, штампарима, издавачима и сл.). У том смислу лекторске се интервенције морају ограничити само на усклађивање текста са нормама стандардног изговора који је аутор изабрао.

19. Није дозвољено ни мијењање изворних књижевних и других текстова кад се компонују за интерпретацију у озбиљној и забавној музици.

Ти текстови морају остати у стандардном изговору којим су писани, а не као у случају стихова Бранка Радичевића који су ијекавизирани, па се чује: „Пјевам дању, пјевам ноћу...“ и сл. Исто тако, коректно је интерпретирати нпр. војвођанске староградске пјесме на екавском (или, ако су буњевачке, икавском), а црногорске на изворном ијекавском изговору.

20. Географска и дуга имена и називи имају устаљен облик, с екавским или ијекавским рефлексима, и у том их изворном облику треба употребљавати на цијелом српском говорном простору, без обзира на изворни говор средине. Тако се изговара и пише *Бијело Поље*, *Бијељина*, *Пријејоље*, *Приједор*, *Тјенџишије*, *Тијесно* (кланац код Бањалуке), *Горски вијенац* (П. П. Његоша) и сл. и на екавским, а *Белановица*, *Бела Црква*, *Бела Паланка*, *Бели Манастир*, *Иришки венац*, *Црвена звезда* (београдски фудбалски клуб), *Бели двор* (у Београду), *Песма* (роман Оскара Давича), *Деобе* (Добрице Ћосића) *Светили гробови* (Јована Јовановића Змаја) и сл. и на ијекавским дијалекатским подручјима.

Ћирилично и латиничко писмо

21. Ћирилица је традиционално српско писмо, које је реформама Вука Караџића почетком XIX стољећа усавршено и прилагођено фонолошкој структури савременог српског стандардног језика, по принципу да се сваки фонем (глас) означава посебним јединственим графемом (словом). То је уједно и један од најсавршенијих графијских система у свијету.

Почетком XX стољећа, а посебно од 1918. године, тј. од стварања заједничке југославенске државе, у обостраној тежњи за стандарднојезичким јединством, али и ради отварања према западноевропским културама, Срби су прихватили латиницу, тако да се тим писмом, поред ћириличног, и данас служе у разним подручјима језичке употребе. Тиме је латиница постала друго српско писмо, па је тако треба и прихватати, утолико више што је у њеном коначном обликовању (додавањем слова *đ*) судјеловао и истакнути српски језикословац Ђуро Даничић, по чему се може сматрати и хрватско-српском или српско-хрватском.

22. Због дуге употребе, стечених навика и богатог књижевног наслеђа и на ћириличком и на латиничком писму, данас није могуће ниједно од тих писама избацити из употребе, па стога то двојство треба прихватати као неминовност и оптерећење које има и одређених предности, а то је прије свега отвореност према културама и Истока и Запада у цјелини, а посебно према културама словенских народа, који се служе ћириличким или латиничким писмом.

23. С обзиром на чињеницу да је српска ћирилица прво и традиционално писмо српске културе и писмености, а имајући у виду и процесе њеног

потискивања из јавне употребе, препоручује се законодавцима да законима о службеној употреби језика и писма томе писму, као једном од симбола српскога народа, обезбиједи предност у службеној употреби.

24. Службена употреба у смислу претходне тачке одређена је у тачки 6, став 1, овога кодекса, с тим што се може протегнути и на планове и програме високошколских организација и друга подручја која се одреде законима о службеној употреби језика и писма.

25. Изузетно, због оријентације странаца који не познају српску ћирилицу, путни правци на магистралним, регионалним и локалним путевима, називи насељених мјеста и други географски називи и натписи поред путева, исписиваће се прво на ћириличком, а испод тога и на латиничком писму, и то у енглеској транскрипцији (нпр. Београд/Belgrad, Панчево/Pančevo и сл.).

26. У свим другим подручјима јавне употребе гарантују се пуне индивидуалне и колективне слободе избора ћириличног или латиничког писма, с тим што у одређивању за једно или друго писмо, по природи ствари, колективни избор има предност над индивидуалним.

27. У комуникацији с органима власти, судским органима и другим државним институцијама и организацијама, па и институцијама у којима је, по колективном избору и у складу са законом, у употреби ћирилично писмо, грађани се слободно могу служити једним или другим писмом, уз препоруку (без обавеза) да, из естетских разлога, обрасце попуњавају оним писмом којим су они штампани.

28. Државни органи, државне институције и организације, одговарају на обраћања грађана (дописима или издавањем тражених исправа и сл.) писмом које је у службеној употреби (ћирилицом), без обзира на писмо којим су написани поднесци грађана.

29. У настави и ваннаставним активностима у основним, средњим, вишим и високим школама наставници и ученици имају пуно право на избор писма, с тим што ученици у наставном процесу и на испитима морају показати да једнако добро владају и ћириличким и латиничким писмом.

30. Будући да административни акти, обрасци, свједочанства и др. у државним школама припадају сфери службене употребе, штампаће се и издавати искључиво на ћириличком писму.

31. Два писма у једном тексту не могу се мијешати. У тексту штампаном ћирилицом могуће је једино интернационалне скраћенице латинских израза и израза преузетих из страних језика који се пишу латиничким писмом, затим називе за мјерне јединице, хемијске симболе, математичке формуле и сл. писати латиничким словима, што је, према *Правовису српскога језика* (1993), т. 224–228, и правилно. Изузеци су такође и случајеви наведени у т. 32. и 33. овога кодекса.

32. Уколико се у научним радовима у ћирилички текст уклапају цитати или наслови изворно писани латиницом, коректно је да се, због потврде њихове пуне аутентичности, задржи латиничко писмо. У новинским чланцима и сл. такав поступак није уобичајен.

33. Од правила о немијешању ћириличног и латиничког писма може се одступити и при штампању двојезичних рјечника, посебно оних намијењених ученицима. Уколико се ради о двојезичном рјечнику српског и неког другог језика са латиничким графичким системом, српска колона, ради јачег контрастирања, а и због симболичног значења српске ћирилице, штампаће се ћириличким писмом, а колона тога језика латиничким (као у српско-енглеским или енглеско-српским рјечницима и сл.). Наслови таквих рјечника штампаће се за потребе државних школа ћириличким писмом, а у другим случајевима према слободном избору или договору аутора и издавача.

Однос према хрватском и бошњачком језичком стандарду

34. С обзиром на велики степен подударности, који се у цјелини креће од 90 до 95%, а у основној супстанци и структури готово 100%, и чињеницу да је због тога међусобна разумљивост, осим ријетких изузетака, потпуна, чиме је омогућена директна комуникација без икаквих сметњи, текстови из остала два новоштокавска стандарда (хрватског и бошњачког) преузимаће се и објављивати на српском говорном подручју без икаквих адаптација (односно усклађивања са српском граматичком и правописном нормом), само уз евентуалне редакцијске напомене наведене у т. 35. и редакцијске интервенције, наведене у т. 37. и 38. овога кодекса. То се једнако односи и на цитате из тих стандарда уклопљене у текст писан на српском језичком стандарду.

35. Уколико се закључи да понека ријеч, назив или израз неће бити јасни читаоцима којима је пренесени текст намијењен, може се у загради или фусноти дати редакцијско објашњење (нпр. хрв. *Просвједно ѿвјеренсѿво — Комисија за жалбе, или ѿричувни часник — резервни официр, ѿшиковница — ѿасѿаѿѿура, надневак — даѿум* и сл.).

36. Текстови преузети из хрватског и бошњачког језичког стандарда могу се за ширу публику објављивати на латиничком или на ћириличком писму, зависно од тога којим се писмом иначе штампа одређена публикација, лист, часопис и сл.

37. Уколико се текст из хрватског или бошњачког стандарда преноси на латиничком писму, поред евентуалних редакцијских напомена назначених у т. 35. овога кодекса, потребно је уз изворно преузета имена из европских језика, ради информације неупућеним читаоцима о којој се личности или

географском појму и сл. ради, у загради навести ћириличку транскрипцију — нпр.: *Сатус* (*Ками*) и сл.

38. Уколико се текст из хрватског и бошњачког стандарда преноси у ћириличкој графији, на првом мјесту стајаће транскрибована, а у загради, латиничким словима, изворно написана имена, као у оригиналу — нпр.: *Ками* (*Сатус*) и сл.

39. У научној комуникацији, и у научним радовима, када се неки наслов или навод текста писан на хрватском или бошњачком језичком стандарду уклапа у текст писан српским језичким стандардом, нема потребе ни за каквим адаптацијама. То се једнако односи и на изворну латиничку графију.

40. Због потпуне међусобне разумљивости, апсолутно се искључују сви видови симултаног или консекутивног „превођења“ са хрватског и бошњачког на српски језик, титловање филмова произведених у Хрватској или Федерацији БиХ на домаћем језику и сл. Такви апсурдни поступци наипли би на општу поругу и негодовање српске публике.

41. Изворна имена и називи преузети из хрватског и бошњачког језика ни у ком се случају не смију мијењати и прилагођавати српским стандарднојезичким нормама и говорном узусу. Тако онда треба и у српском тексту (ћирилицом или латиницом, свеједно, већ према томе којим је писмом штампан) да остане досљедно: *Творница духана у Ровињу* (а не: *Фабрика дувана у Ровињу*), *Хрватско народно казалиште у Загребу* (никако: *Хрватско народно позориште у Загребу*) итд.

Прелазне и завршне одредбе

42. Овај кодекс важи од дана коначног усвајања, а примјенљиваће се од дана објављивања званичне верзије.

43. Као израз општих националних потреба и резултат сагласности свих мјсродавних научних, културних, образовних, политичких и државних фактора, *Кодекс употребе српског стандардног језика* има снагу норматива који обавезује све јавне институције и поједине учеснике у јавној и службеној комуникацији.

44. Поједине тачке, и Кодекс у цјелини, могу се мијењати, уколико се за то укаже потреба, по истој процедури и на исти начин на који су донесени, тј. на основу опште сагласности.

45. Изворни примјерак Кодекса, са потписима и овјером доносилаца, чуваће се у Институту за српски језик Српске академије наука и уметности у Београду.

46. У случају евентуалних спорова о садржају и смислу појединих одредаба Кодекса и њиховој примјени у пракси, званична тумачења даваће Одбор за стандардизацију српског језика.

* * *

3.2. Иницијални текст Кодекса, који је овдје дат само као предлог за разматрање, има, сигурно, доста недостатака и пропуста. Тек на основу детаљног сагледавања разних видова употребе српског стандардног језика и проблема који се с тим у вези јављају у пракси моћи ће се потпуно и прецизно уредити ова сложена и осјетљива материја у цјелини. У том смислу биће од користи и критичка реаговања на овај рад, а посебно каснија широка стручна и јавна расправа — наравно, уколико се постигне претходна сагласност да нам је такав акт потребан.